

نشریه مطالعات نواحی شهری دانشگاه شهید باهنر کرمان

سال سوم، شماره ۱، پیاپی ۶، بهار ۱۳۹۵

آسیب‌شناسی مراکز فرهنگی - تفریحی و مکان‌های گذران اوقات فراغت (مطالعه موردی: شهر شاهین‌شهر)*

دکتر یوسف قنبری**

دانشیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

بهاره حسن‌خانی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

چکیده

یکی از محورهای مهم زندگی انسان امروزی و شهرنشین، مسئله اوقات فراغت و نحوه گذراندن آن است. فضاهای گذران اوقات فراغت از مهم‌ترین حوزه‌های عملکردی در شهرها هستند که فرد در زمان فراغت از کار، برای رهایی از تنش‌های زندگی شهری به آن‌ها پناه می‌برد. شاهین‌شهر از جمله شهرهایی است که فضاهای تفریحی و فراغتی آن، شرایط مطلوبی جهت پاسخگویی به نیازهای شهروندان ندارد؛ بنابراین، هدف از این پژوهش وضعیت‌سنجی و آسیب‌شناسی مراکز فرهنگی - تفریحی و مکان‌های گذران اوقات فراغت است که توسط شهرداری جهت پاسخگویی به نیازهای فرهنگی و فراغتی شهروندان ایجاد شده است. رویکرد حاکم بر پژوهش، توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. جمع‌آوری داده‌ها به صورت پیمایشی (میدانی) و بخشی از آن نیز اسنادی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، شهروندان ساکن در شهر شاهین‌شهر می‌باشند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر و مقدار آلفای کرونباخ برای پایایی پرسشنامه ۰/۸۶ محاسبه گردید. از طریق تجزیه و تحلیل پرسشنامه در نرم‌افزار SPSS رابطه میان میزان رضایت شهروندان از هر یک از اماکن فرهنگی - تفریحی و ویژگی‌های جمعیت‌شناسی آن‌ها از طریق آزمون‌های اسپیرمن و پیرسون مشخص گردید. همچنین این مکان‌ها از نظر میزان پاسخگویی به نیازهای فراغتی شهروندان، بررسی شدند که نتایج آن نشان داد مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان با کسب رتبه ۶ در آزمون فریدمن از نظر پاسخگویی به نیازهای فراغتی شهروندان با مشکلات و کمبودهای بیشتری مواجه است. همچنین وضعیت مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان با میانگین ۲/۸۹۰ (آماره T برابر با ۳/۰۵۱- و سطح معناداری ۰/۰۰۲) پائین‌تر از حد انتظار جامعه است.

واژه‌های کلیدی: اوقات فراغت، خدمات فرهنگی، فضای فرهنگی، شاهین‌شهر.

* صفحات: ۱۱۷-۱۳۴

دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۱۴

پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۳/۳۱

** نشانی پست الکترونیک نویسنده مسئول:

y.ghanbari@geo.ui.ac.ir

مقدمه

امروزه اوقات فراغت یکی از مهم‌ترین عوامل برای داشتن زندگی سالم و متعادل است؛ در واقع، اوقات فراغت می‌تواند از طریق هویت‌بخشی به افراد جامعه نقش مهمی در ایجاد رفاه اجتماعی بازی کند (گزارش اجتماعی، ۲۰۱۰: ۹۲). از این طریق می‌توان با فراهم‌آوردن شرایط مورد نیاز جهت بهبود بخشی به کیفیت نحوه گذران اوقات فراغت برای افراد جامعه، فرصت تجربه یک زندگی ایده‌آل را فراهم آورد؛ مسلم است که اوقات فراغت از جهتی در ایجاد یک جامعه مدنی پویا که مستلزم توسعه پایدار در ابعاد زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است نقش بسزایی ایفا کند (سازمان جهانی اوقات فراغت، ۲۰۰۹-۲۰۱۴: ۵). از سوی دیگر در شکل‌گیری و تداوم شخصیت افراد جامعه نقش قابل توجهی داشته باشد؛ از همین رو پرداختن به موضوع اوقات فراغت به منظور ارائه بهترین زمینه‌های فراغتی و شکل‌گیری شخصیت سالم در جامعه ضروری است (رابرت، ۱۹۹۹: ۲۳۷).

در حال حاضر، فضاهای گذران اوقات فراغت، یکی از مهم‌ترین حوزه‌های عملکردی در شهر است و این عملکرد در برگیرنده مجموعه فعالیت‌هایی است که شخص به میل خود برای استراحت، گسترش اطلاعات و آموزش شخصی یا مشارکت آزادانه در زمان فراغت از تعهدات شخصی، خانوادگی و اجتماعی انجام می‌دهد (اذانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۳). انجام چنین فعالیت‌هایی، به فضاهای متناسب خود نیاز دارد و لزوم توجه به مراکز شهری و پیش‌بینی فضاهای فرهنگی - تفریحی برای گذران اوقات فراغت در شهرها ضروری است؛ از این رو، ایجاد انواع فضاهای اوقات فراغت و ارتقای کیفیت آن‌ها بر اساس نیازهای روز جامعه در حل مشکلات بسیاری از شهرها مؤثر است؛ بنابراین، بررسی نیازهای انسانی، تأمین و ارتقای کیفیت ارائه امکانات مورد نیاز فعالیت‌های مختلف شهروندان مسأله‌ای مهم و قابل توجه برای طراحان و برنامه‌ریزان شهری است (فلاح، ۱۳۸۷: ۸۶).

به همین دلیل است که برنامه‌ها و روش‌های مختلفی جهت پاسخگویی به نیازهای فراغتی طراحی می‌شود و برنامه‌ریزی در جهت توسعه پارک‌ها، زمین‌های بازی، رشد و

توسعه ورزشی، ایجاد فضاهای عمومی و باشگاه‌ها، محل‌های تفریحی، انجام فعالیت‌ها و ارائه خدمات فرهنگی، کتابخانه‌ها، فرهنگسراها و... همه در زمره راه حل‌های پذیرفته شده‌ای هستند که کارگزاران جامعه برای گذران اوقات فراغت طراحی کرده‌اند و از مهم‌ترین اجزای برنامه‌ریزی فرهنگی در مدیریت شهر است؛ به همین دلیل، مدیران شهری باید در شهر فضای مناسب برای فعالیت‌های فراغتی در نظر بگیرند (احمدی رنانی، ۱۳۸۶: ۲). برای شهرسازی، بهتر است اوقات فراغت را نه تنها بر طبق ماهیت فرصت‌ها، بلکه بر اساس ظرفیت، وسعت جاذبه‌های فضایی، میزان استفاده، امکان دسترسی، دوری از خانه و تمام مواردی که به آن‌ها بستگی دارد طبقه‌بندی کرد (طالبی و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۰).

شاهین‌شهر با در برداشتن بافت جمعیتی جوان، ویژگی‌های جمعیت‌شناسی، فرهنگی و اجتماعی منحصر به فرد خود، به‌ویژه تنوع فرهنگی و مهاجرپذیری در حال گسترش است و پیش‌بینی می‌شود که جمعیت آن تا سال ۱۴۰۰ خورشیدی به نیم میلیون نفر برسد (سازمان رفاهی - تفریحی شهرداری شاهین‌شهر، ۱۳۹۱: ۲). در حالی که شهروندان این شهر در برخورداری از تسهیلات و خدمات مربوط به فضاهای گذران اوقات فراغت شهری با مشکلات و کمبودهای بسیاری روبرو هستند. انگیزه اصلی این تحقیق، بررسی و شناسایی این معضلات و کمبودها از طریق پرسش مستقیم از شهروندان بوده است. برای پاسخگویی به این مشکلات و کمبودها مدیران و برنامه‌ریزان شهری بایستی برنامه‌های دقیق‌تر و مناسب‌تر با شرایط زمان و گروه‌های اجتماعی مختلف ساکن در شهر تهیه کنند؛ زیرا از میان کاربری‌های مختلف شهری، کاربری‌های فرهنگی - تفریحی به‌دلیل نقشی که در غنای فرهنگی جوامع شهری و روح و روان شهروندان دارند، از اهمیت شایانی برخوردارند و آگاهی از وضعیت هر یک از این مراکز، جهت برنامه‌ریزی و مدیریت این فضاها امری ضروری است.

اوقات فراغت ترجمه معادل فرانسوی *Loisir* و معادل انگلیسی *Leisure* بوده، ریشه لاتین آن *Licere* است و دو بعد معنایی عمده یکی آزادی انتخاب و دیگری اجازه داشتن برای برگزیدن را در بر دارد (پاپلی‌یزدی و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۳۳).

در فارسی، اوقات جمع واژه «وقت» است و وقت به معنای هنگام و زمان آمده است (محلّاتی، ۱۳۸۸: ۹).

گونتر وستر معتقد است که اوقات فراغت موضوعی چند بعدی است که عوامل مختلفی در آن نقش دارند. او این عوامل را این گونه بر می‌شمرد: در ابتدا رابطه بین کار و اوقات فراغت و بعد از آن تقسیم‌بندی اوقات فراغت با توجه به موقعیت اجتماعی، سن و نحوه استفاده از اوقات فراغت و در نهایت جنبه‌های مکانی، اقتصادی و اجتماعی اوقات فراغت در زمینه سیاست‌گذاری‌ها است (لیپل، ۱۹۹۵: ۴۵).

امروزه بازخوانی مفهوم اوقات فراغت، امری ضروری است و این جامعه است که نوع اوقات فراغت انسان را تعیین می‌کند. به همین دلیل است که وظیفه جغرافیدانان و برنامه‌ریزان شهری ارائه تعریفی جدید از اوقات فراغت و طرح، خلق و ارائه فضاهای آن برای انسان‌های خسته از کار روزمره است (اذانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۹).

ویژگی فعالیت‌های فراغتی و نوع مراکز فرهنگی مورد نیاز هر محل بستگی به تعدادی عوامل اجتماعی- اقتصادی دارد از جمله: ترکیب سنی- جنسی، ترکیب اجتماعی، فرهنگی و توان مالی شهروندان دارد (پرکومینه و همکاران، ۲۰۰۶: ۱۲۷). مدیران باید ماهیت تجربه اوقات فراغت و آنچه مردم را به انجام فعالیت‌های اوقات فراغت و فعالیت‌های تفریحی بر می‌انگیزد، درک کنند؛ در غیر این صورت با شکست روبرو خواهند شد (تورکلیدسن، ۱۳۸۳: ۳۶).

در سال‌های اخیر در زمینه برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و مراکز تفریحی و چگونگی برنامه‌ریزی اوقات فراغت مطالعاتی در داخل و خارج از کشور صورت گرفته است که هر کدام از آن‌ها با هدف و رویکردی خاص، این موضوعات را بررسی کرده‌اند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره خواهد شد.

قنبریان و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود به بررسی تأثیر خصوصیات فردی و اقتصادی سالمندان در انتخاب نوع مکان جهت گذران اوقات فراغت در مناطق ۳ و ۵ اصفهان پرداختند. طبق نتایج این پژوهش، تأثیر متغیرهای سن، میزان تحصیلات، نوع شغل پیش از دوره سالمندی و میزان درآمد به صورت کامل در انتخاب نوع مکان جهت

گذران اوقات فراغت از سوی سالمندان در دو منطقه تأیید و متغیر وضعیت تأهل به صورت کامل رد و متغیر جنسیت و نوع منزل محل سکونت به ترتیب در انتخاب مکان‌های فرهنگی و ورزشی تأثیری نداشته‌است.

مرادی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیق خود، نیازهای فرهنگی شهر نجف‌آباد را از نظر مدیران فرهنگی و شهروندان مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که تعداد فضاهای فرهنگی موجود در این شهر، کمتر از سطح متوسط، پاسخگوی نیاز شهروندان است و از نظر آمایش بیش از نیمی از این فضاها در بخش مرکزی قرار دارند که دسترسی به این فضاها برای بسیاری از شهروندان دشوار است.

اذانی و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه خود به دنبال ارائه الگویی مناسب جهت توزیع بهینه فضاهای گذران اوقات فراغت در هر یک از مناطق شهری شهر مرودشت بوده و به این نتیجه رسیدند که این مراکز در سطح شهر به طور مناسبی توزیع نشده‌اند.

سرایبی و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه خود، عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر میزان اوقات فراغت را در منطقه ۸ شهر مشهد بررسی کرده و رابطه متغیرهای زمینه‌ای (جنسیت)، طبقه اجتماعی و سرمایه اجتماعی شهروندان مشهدی با میزان گذران اوقات فراغتشان را مورد سنجش قرار داده و به این نتیجه دست یافتند که میزان رضایت از اوقات فراغت، بر میزان گذران آن تأثیر مثبت دارد. همچنین میزان گذران اوقات فراغت در بین مردان و زنان این منطقه از شهر، متفاوت است.

تابیاس و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی، خدمات فرهنگی موجود را از دیدگاه ساکنان شهری در آلمان شرقی مورد بررسی قرار دادند. پاسخ‌دهندگان، رابطه میان میزان خدمات فرهنگی و مراکز فرهنگی محلی موجود با سطح رفاه فردی را آشکار ساختند.

مونیکا و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهشی، به بررسی و ارزیابی شاخص‌های مربوط به ارائه کیفیت خدمات فرهنگی با استفاده از شواهد موجود پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که کیفیت خدمات فرهنگی ارائه شده با افزایش تلاش برای مشارکت مردم محلی و ذی‌نفعان می‌تواند افزایش چشمگیری داشته‌باشد.

ال‌بی‌رابین و همکاران (۲۰۱۳) در تحقیق خود، میزان دسترسی جمعیت نیوزلند را از نظر جغرافیایی به فرصت‌ها، خدمات تفریحی و فرهنگی مورد مطالعه قرار داده و برای انجام این ارزیابی از تکنیک‌های حداقل هزینه و تجزیه و تحلیل مسیر در ArcGIS بهره برده‌اند.

با توجه به مبانی و پیشینه ارائه شده، هدف از انجام دادن این تحقیق، وضعیت‌سنجی و آسیب‌شناسی مراکز فرهنگی - تفریحی و فراغتی شهر شاهین‌شهر، میزان خدمات و امکانات ارائه شده در این مراکز و ارزیابی میزان رضایت ساکنان شهر از این مراکز با توجه به ویژگی‌های جمعیت‌شناسی و خدمات فرهنگی - تفریحی ارائه شده توسط این مراکز در زمینه اوقات فراغت می‌باشد. مراکز مورد مطالعه شامل کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه، باشگاه‌ها، سالن‌های ورزشی، مکان‌های تفریحی و فرهنگی بانوان، فرهنگسراها، تالارها و سالن‌های اجتماعات و شهربازی می‌باشد که در پنج شاخص خدمات و امکانات، توزیع، تعداد، هزینه و توسعه و تجهیز در راستای دو سؤال اساسی زیر، مورد مطالعه قرار گرفتند: آیا میزان رضایت شهروندان از مراکز فرهنگی-تفریحی شهرداری شاهین‌شهر با ویژگی‌های جمعیت‌شناسی شهروندان رابطه دارد؟ خدمات فرهنگی موجود در شهر تا چه میزان پاسخگوی نیازهای فراغتی ساکنان شهر می‌باشد؟

داده‌ها و روش‌شناسی

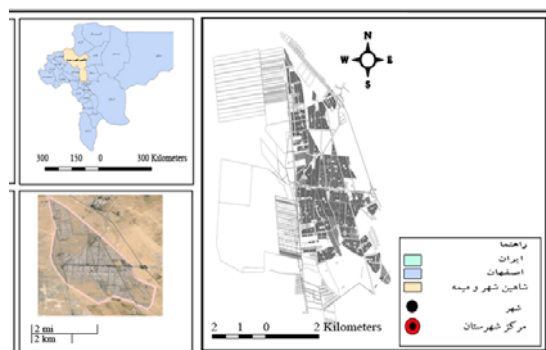
پژوهش حاضر با توجه به هدف کاربردی و روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی است. گردآوری اطلاعات از روش پیمایشی (پرسشنامه‌ای)، همچنین مطالعات اسنادی صورت گرفته است. جامعه آماری این پژوهش، شهروندان شهر شاهین‌شهر است و تعداد آنها بر اساس آمارنامه سال ۱۳۹۰، برابر با ۱۴۳۳۰۸ نفر می‌باشد که ۷۱۹۵۱ نفر آن، زن و ۷۱۳۵۷ نفر آن، مرد هستند (اداره آمار و اطلاعات استان اصفهان، ۱۳۹۰: ۵۰).

با استفاده از نمونه‌گیری ساده و فرمول کوکران ۳۸۳ نفر به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند. گردآوری اطلاعات با استفاده از روش‌های اسنادی، میدانی بوده و روش میدانی مبتنی بر ابزار پرسشنامه است. آزمون روایی مربوط به پرسشنامه این پژوهش، روایی صوری و محتوایی است؛ بدین‌صورت که پرسشنامه‌ها در اختیار

استادان و مسئولان رفاهی - تفریحی شهر شاهین‌شهر قرار گرفت تا مورد آزمون صوری و محتوایی قرار گیرد و بدین ترتیب، نظرات و پیشنهادهای در جهت اصلاح پرسشنامه اعمال گردید.

پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۶ محاسبه شد که در حد مطلوب است؛ همچنین در این تحقیق به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری (توصیفی و استنباطی) در محیط نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. با توجه به اینکه شاهین‌شهر، شهری جدید و برنامه‌ریزی شده است و طی دهه‌های اخیر به منظور جذب سرریز جمعیتی کلانشهر اصفهان، برنامه‌ریزی و طراحی شده، شمار ساکنان بومی آن ناچیز است. جمعیت این شهر را عمدتاً شامل مهاجرانی از شهرستان‌های مختلف استان اصفهان و استان‌های مختلف کشور است.

این شهر، به علت دارا بودن امکاناتی در طول جنگ، همواره مورد استفاده هم‌وطنان جنگ‌زده قرار گرفته است؛ به همین علت و بنا به انگیزه‌های پس از آن، این شهر از متوسط رشدی معادل ۱۹/۵ درصد (در فاصله سال‌های ۶۵-۵۵) برخوردار بوده است. پس از آن، رشد جمعیت رو به کاهش نهاده و در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ به ترتیب برابر با ۴/۱ و ۴/۳ بود. بیشترین درصد جمعیت در شاهین‌شهر، در گروه سنی ۲۹-۲۵ سال قرار دارند. این موضوع بیانگر جوانی جمعیت این شهر است. لازم به ذکر است که نرخ باسوادی در این شهر برابر با ۹۴ درصد است که هرچه بیشتر، ضرورت برنامه‌ریزی برای این جمعیت جوان و باسواد را مطرح می‌نماید.

شکل ۱- محدوده جغرافیایی پژوهش

بحث

مطابق با جدول (۱) از کل شهروندانی که به عنوان نمونه انتخاب شده و مورد پرسش قرار گرفته‌اند، تعداد ۱۶۷ نفر برابر با ۴۳/۶ درصد از شهروندان که مورد پرسش قرار گرفته‌اند، مردان و ۲۱۶ نفر از آنها معادل ۵۶/۴ درصد، زنان هستند.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان به تفکیک جنس

جنس	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
پاسخگویان	مرد	۱۶۷	۴۳/۶
	زن	۲۱۶	۵۶/۴
جمع	۳۸۳	۳۸۳	۱۰۰

همچنین مطابق با جدول (۲)، ۱۰۲ نفر یا ۲۶/۶ درصد زیر ۲۰ سال، ۱۵۳ نفر برابر با ۳۹/۹ درصد بین ۲۰ تا ۲۹ سال، ۷۸ نفر یا ۲۰/۴ درصد بین ۳۰ تا ۳۹ سال، ۳۲ نفر معادل ۸/۴ درصد بین ۴۰ تا ۴۹ سال، ۱۱ نفر یا ۲/۹ درصد بین ۵۰ تا ۵۹ سال و ۷ نفر برابر با ۱/۸ درصد بالای ۶۰ سال سن داشتند.

جدول ۲- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان به تفکیک سن

سن	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
کمتر از ۲۰ سال	۱۰۲	۲۶/۶	۲۶/۶
۲۰ - ۲۹ سال	۱۵۳	۳۹/۹	۶۶/۶
۳۰ - ۳۹ سال	۷۸	۲۰/۴	۸۶/۹
۴۰ - ۴۹ سال	۳۲	۸/۴	۹۵/۳
۵۰ - ۵۹ سال	۱۱	۲/۹	۹۸/۲
بیشتر از ۶۰ سال	۷	۱/۸	۱۰۰
مجموع	۳۸۳	۳۸۳	۱۰۰

شهروندان به لحاظ سطح سواد در ۶ سطح دسته‌بندی و مورد پرسش قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که ۳۵/۷ درصد از افراد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و ۳۴/۷

درصد دارای مدرک دیپلم می‌باشند. سایر افراد مطابق با جدول (۳) در چهار گروه دیگر تحصیلی توزیع شده‌اند.

جدول ۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان براساس وضعیت تحصیلات

درصد فراوانی تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	سن		
			زیردیپلم	دیپلم	فوق دیپلم
۶/۵	۶/۵	۲۵			
۴۱/۳	۳۴/۷	۱۳۳			
۵۲	۱۰/۷	۴۱			
۸۷/۲	۳۵/۲	۱۳۵			
۸۷/۷	۰/۵	۲			
۱۰۰	۱۲/۳	۴۷			
---	۱۰۰	۳۸۳	۳۸۳		مجموع

با توجه به نتایج به‌دست آمده از جدول (۴) تعداد ۱۳ نفر یا ۳/۴ درصد از پاسخگویان کمتر از یک سال، ۴۲ نفر برابر با ۱۱ درصد بین ۱ تا ۵ سال، ۷۲ نفر معادل ۱۸/۸ درصد بین ۵ تا ۱۰ سال، ۱۲۹ نفر یا ۳۳/۷ درصد بین ۱۰ تا ۱۵ سال و ۱۲۷ نفر برابر با ۳۳/۲ درصد بیش از ۱۵ سال در شاهین‌شهر سکونت داشته‌اند؛ به این ترتیب، می‌توان این‌گونه برداشت کرد که درصد بیشتری از پاسخگویان، مدت‌زمان زیادی را در منطقه مورد مطالعه زندگی کرده و شناخت بالایی نسبت به شرایط منطقه داشته‌اند.

جدول ۴- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان براساس مدت زمان سکونت

درصد فراوانی تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	مدت‌زمان سکونت		
			کمتر از یک سال	بین ۱ تا ۵ سال	بین ۵ تا ۱۰ سال
۳/۴	۳/۴	۱۳			
۱۴/۴	۱۱	۴۲			
۳۳/۲	۱۸/۸	۷۲			
۶۶/۸	۳۳/۷	۱۲۹			
۱۰۰	۳۳/۲	۱۲۷			
---	۱۰۰	۳۸۳	۳۸۳		مجموع

رابطه میزان رضایت شهروندان از مراکز فرهنگی-تفریحی بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناسی به‌منظور بررسی میزان رضایت شهروندان از هر کدام از ۶ مرکز فرهنگی شهر و جنسیت پاسخگویان، از آزمون T مستقل استفاده شده‌است. در این آزمون، فرض صفر مبتنی بر برابری رضایت در بین زنان و مردان و فرض یک، مبتنی بر وجود اختلاف در میزان رضایت زنان و مردان است. پس از آن برای تعیین میزان اثرگذاری جنسیت بر میزان رضایت از آزمون Eta بهره گرفته شد. زیرا که متغیرهای مورد بررسی در سطح سنجش اسمی - فاصله‌ای قرار گرفته‌اند.

جدول ۵- نتایج آزمون t برای متغیر جنسیت

شاخص‌ها	آزمون برابری		نتایج آماره t			اندازه اثر	
	F	سطح معناداری	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	ارزش	Eta ²
کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه	۷/۵۴	۰/۰۰۶	۰/۶۹۷	۳۲۳/۰۷	۰/۴۷۷	۰/۰۷۲	۰/۰۰۱
باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی	۳/۴۳	۰/۰۶۵	۰/۸۸۸	۳۸۱	۰/۳۷۵	۰/۰۴۵	۰/۰۰۲
فرهنگسراها	۶/۸۷	۰/۰۰۹	۱/۳۷۹	۳۹/۷۷۳	۰/۱۶۹	۰/۰۷۲	۰/۰۰۵
تالارها و سالن‌های اجتماعات	۲/۹۹	۰/۰۸۴	۵/۳۶۶	۳۸۱	۰/۰۰۰	۰/۲۶۵	۰/۰۰۷
شهرسازی	۰/۵۲۹	۰/۴۶۹	۳/۰۸۸	۳۸۱	۰/۰۰۲	۰/۱۵۶	۰/۰۰۲
مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان	۰/۱۱۵	۰/۷۳۵	۶/۹۹۲	۳۸۱	۰/۰۰۰	۰/۳۳۷	۰/۰۱۱

با توجه به نتایج آزمون T مستقل (جدول ۵)، فرض برابری میزان رضایت در بین زنان و مردان در سه مکان (تالارها و سالن‌های اجتماعات، شهرسازی و مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان) رد می‌شود. به این ترتیب تفاوت معناداری در بین میزان رضایت زنان و مردان از این سه مکان وجود دارد. با توجه به میزان آزمون Eta، تأثیر جنس بر میزان رضایت برای تالارها و سالن‌های اجتماعات هفت درصد، شهرسازی یک

درصد و برای مکان‌های فرهنگی و تفریحی بانوان ۱۱ درصد به‌دست آمده‌است. اما فرض صفر در رابطه با ۳ مکان دیگر (کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه، باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی و فرهنگسراها) قبول می‌شود و هیچ تفاوت معناداری میان میزان رضایت زنان و مردان از این ۳ مکان ارزیابی نمی‌شود.

همچنین برای بررسی میزان همبستگی میان متغیر سن و میزان رضایت شهروندان از مراکز فرهنگی - تفریحی منطقه از آزمون همبستگی پیرسون استفاده کرده‌ایم. در این آزمون فرض صفر بر مبنای عدم همبستگی و فرض یک بر مبنای وجود همبستگی بین متغیر سن و میزان رضایت از شاخص‌های مربوط به مکان‌های فرهنگی - تفریحی مورد نظر قرار می‌گیرد. متغیرها در این آزمون در سطح سنجش (فاصله‌ای - فاصله‌ای) قرار گرفته‌اند. نتایج آزمون فوق در جدول (۶) ارائه شده‌است.

جدول ۶- نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای متغیر سن

نتایج آزمون همبستگی پیرسون		شاخص‌ها
ضریب همبستگی	سطح معناداری	
-۰/۱۷۱	۰/۰۰۱	کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه
-۰/۱۱۶	۰/۰۰۰	باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی
-۰/۱۹۱	۰/۰۲۳	فرهنگسراها
-۰/۱۴۲	۰/۰۰۵	تالارها و سالن‌های اجتماعات
-۰/۰۶۳	۰/۲۱۵	شهربازی
-۰/۰۲۷	۰/۶۰۰	مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان

با توجه به نتایج به‌دست آمده می‌توان این‌گونه بیان کرد که سطح معناداری در رابطه با همبستگی میان شاخص رضایت از کتابخانه‌ها، باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی، فرهنگسراها و تالارها و سالن‌های اجتماعات و متغیر سن کمتر از ۰/۰۵ است و به این ترتیب، رابطه معناداری میان متغیر سن و میزان رضایت از مکان‌های فوق وجود دارد. با توجه به ضرایب همبستگی به‌دست آمده، این‌گونه استنباط می‌شود که رابطه میان این متغیرها ناقص و معکوس است؛ اما در رابطه با دو شاخص مربوط به همبستگی میان

رضایت از شهربازی و مکان‌های تفریحی - فرهنگی بانوان و متغیر سن، سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد و به این ترتیب رابطه معناداری میان متغیر سن و میزان رضایت از این دو مکان فرهنگی و تفریحی مشاهده نمی‌شود و فرض صفر پذیرفته می‌شود. برای مقایسه میزان رضایت پاسخگویان از ۶ مکان فرهنگی - تفریحی شهرداری با توجه به سطح تحصیلات پاسخگویان از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده کرده‌ایم. زیرا که متغیرهای میزان تحصیلات و میزان رضایت شهروندان در سطح سنجش (ترتیبی - فاصله‌ای) هستند. در این آزمون نیز فرض صفر بر مبنای عدم همبستگی و فرض یک بر مبنای وجود همبستگی بین متغیر میزان تحصیلات و میزان رضایت از شاخص‌های مربوط به مکان‌های فرهنگی - تفریحی مورد نظر قرار می‌گیرد. نتایج در جدول (۷) ارائه شده است.

جدول ۷- نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن برای متغیر تحصیلات

نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن		شاخص‌ها
ضریب همبستگی	سطح معناداری	
۰/۷۲۸	۰/۰۰۰	کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه
۰/۰۰۲	۰/۹۶۵	باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی
۰/۷۰۱	۰/۰۰۰	فرهنگسراها
۰/۰۲۲	۰/۶۶۳	تالارها و سالن‌های اجتماعات
۰/۰۳۹	۰/۴۵۲	شهربازی
-۰/۰۳۱	۰/۵۴۱	مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان

با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان این گونه بیان کرد که سطح معناداری در رابطه با همبستگی میان شاخص رضایت از کتابخانه‌ها، سالن‌های مطالعه و فرهنگسراها و متغیر تحصیلات کمتر از ۰/۰۵ است و به این ترتیب رابطه معناداری میان متغیر تحصیلات و میزان رضایت از مکان‌های فوق وجود دارد. با توجه به ضرایب همبستگی به دست آمده، این گونه استنباط می‌شود که رابطه میان این متغیرها قوی و مثبت است؛ اما در رابطه با دیگر شاخص‌های مربوط به همبستگی میان رضایت از شهربازی،

مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان، باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی و تالارها و سالن اجتماعات و متغیر تحصیلات، سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد و به این ترتیب، رابطه معناداری میان متغیر تحصیلات و میزان رضایت از این مکان‌های فرهنگی - تفریحی مشاهده نمی‌شود و فرض صفر پذیرفته می‌شود.

برای بررسی رابطه میان میزان رضایت شهروندان از مراکز فرهنگی - تفریحی شهر با مدت زمان سکونت آن‌ها در این شهر از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد؛ زیرا متغیرهای مورد بررسی در مقیاس سنجش ترتیبی - فاصله‌ای قرار دارند. در این آزمون نیز فرض صفر بر مبنای عدم همبستگی و فرض یک بر مبنای وجود همبستگی بین متغیر مدت زمان سکونت و میزان رضایت از شاخص‌های مربوط به مکان‌های فرهنگی - تفریحی مورد نظر قرار می‌گیرد. نتایج در جدول (۸) ارائه شده است.

جدول ۸- نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن برای متغیر مدت زمان سکونت

نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن		شاخص‌ها
ضریب همبستگی	سطح معناداری	
۰/۰۲۹	۰/۵۷۲	کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه
۰/۰۲۲	۰/۶۷۴	باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی
-۰/۰۳۳	۰/۵۲۴	فرهنگسراها
-۰/۰۴۶	۰/۳۷۳	تالارها و سالن‌های اجتماعات
-۰/۰۸۹	۰/۰۸۱	شهربازی
۰/۰۱۲	۰/۸۰۹	مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان

با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان این گونه نتیجه گرفت که سطح معناداری در رابطه با همبستگی میان شاخص رضایت از هر شش مرکز فرهنگی - تفریحی مورد مطالعه و متغیر مدت زمان سکونت در شهر بیشتر از ۰/۰۵ است و به این ترتیب، رابطه معناداری میان متغیر تحصیلات و میزان رضایت از مکان‌های فوق وجود ندارد. در واقع بین میزان رضایت از مراکز فرهنگی - تفریحی و مدت زمان سکونت شهروندان در این شهر هیچ همبستگی مشاهده نمی‌شود.

رابطه بین وضعیت خدمات فرهنگی - تفریحی و نیازهای فراغتی شهروندان

در سنجش رابطه وضعیت مکان‌های فرهنگی-تفریحی با نیازهای فراغتی شهروندان، چون سطح متغیر، کیفی است؛ از آزمون فریدمن استفاده شد. فرض صفر بر مبنای برابری میانگین رتبه‌های میان گروه‌ها و فرض یک بر عدم برابری میانگین رتبه‌های میان گروه‌ها قرار می‌گیرد. نتایج این آزمون در جدول‌های (۹) و (۱۰) ارائه شده‌است.

جدول ۹- آزمون آماری فریدمن

حجم نمونه	۳۸۳
کای اسکوتر	۱۱/۸۴۲
درجه آزادی	۵
سطح معناداری	۰/۰۳۷

نتایج این آزمون با مقدار (۱۱/۸۴۲ = کای اسکوتر) و ($\text{Sig} = ۰/۰۳۷ < ۰/۰۵$) در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است؛ به این معنا که فرض صفر رد می‌شود و تفاوت معناداری در بین میانگین رتبه‌ها مشاهده می‌شود.

جدول ۱۰- نتایج آزمون فریدمن

شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	رتبه میانگین‌ها	رتبه شاخص‌ها
فرهنگسراها	۲/۶۲	۱/۲۷	۳/۶۶	۱
باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی	۲/۵۸	۱/۱۶	۳/۶۱	۲
تالارها و سالن‌های اجتماعات	۲/۴۸	۱/۰۵	۳/۵۶	۳
کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه	۲/۴۸	۱/۲۶	۳/۴۸	۴
شهربازی	۴/۴۴	۱/۲۳	۳/۳۵	۵
مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان	۲/۳۷	۱/۱۵	۳/۳۴	۶

میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که فرهنگسراها با ضریب ۳/۶۶ در اولویت قرار دارند؛ در نتیجه، بیشترین تأثیر را در پاسخگویی به نیازهای فراغتی شهروندان دارد. باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی با ضریب ۳/۶۱ در اولویت دوم و به همین ترتیب تالارها و سالن‌های اجتماعات با ضریب ۳/۵۶ در اولویت سوم، کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه با ضریب ۳/۴۸ در اولویت چهارم، شهربازی با ضریب ۳/۳۵ در اولویت پنجم و در نهایت مراکز فرهنگی و تفریحی بانوان با ضریب ۳/۳۴ در اولویت آخر قرار دارد.

نتیجه‌گیری

با به‌وجود آمدن شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در دوران جدید، اوقات فراغت به‌عنوان یکی از محورهای مهم زندگی شهری مطرح شده‌است و کیفیت گذران آن اهمیت بیشتری یافته‌است. انجام چنین فعالیت‌هایی نیاز به فضاهای متناسب دارد که از جمله آنها می‌توان به فرهنگسراها، کتابخانه‌ها، سالن‌های مطالعه، باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی و ... اشاره کرد.

در این پژوهش، داده‌هایی که از طریق مطالعه پیمایشی (پرسشنامه) گردآوری شده‌است با استفاده از آزمون‌های مختلف آماری مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به‌دست آمده از پرسشنامه‌ها نشان‌دهنده است که میان میزان رضایت شهروندان از تالارها و سالن‌های اجتماعات، شهربازی و مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان و جنسیت شهروندان رابطه وجود دارد و در این رابطه، تأثیر جنس بر میزان رضایت برای تالارها و سالن‌های اجتماعات ۷ درصد، شهربازی ۱ درصد و برای مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان ۱۱ درصد به‌دست آمده‌است.

بین شاخص رضایت از کتابخانه‌ها، باشگاه‌ها و سالن‌های ورزشی، فرهنگسراها، تالارها و سالن‌های اجتماعات و متغیر سن رابطه منفی (معکوس) و معنادار وجود دارد. رابطه مثبت و معناداری نیز میان متغیر تحصیلات و میزان رضایت از کتابخانه‌ها، سالن‌های مطالعه و فرهنگسراها وجود دارد.

با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرهنگسراها بیشترین اولویت و مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان، کمترین اولویت را در پاسخگویی به نیازهای فراغتی شهروندان دارند. بر اساس نتایج پرسشنامه‌ها، عدم رضایت بانوان از مکان‌های تفریحی بانوان به دلایل مختلفی از جمله در دسترس نبودن از نظر مکانی، قرار نگرفتن در مسیرهای پر رفت و آمد شهر، محدودیت در ساعات استفاده از این اماکن و کمبود تجهیزات ورزشی می‌باشد. از طرفی امکانات موجود پاسخگوی نیازهای فراغتی بانوان نمی‌باشد؛ همچنین، فضای نامناسب اماکن فرهنگی - آموزشی بانوان، مشکلات عمده‌ای در

برگزاری کلاس‌ها و نمایشگاه‌ها ایجاد کرده‌است و بانوان از امکانات مناسب فرهنگی و تفریحی محروم هستند.

در رابطه با کتابخانه‌ها و فرهنگسراها، عدم رضایت شهروندان به علت فقدان سیستم‌های نرم‌افزاری کارآمد برای خدمات کتابخانه‌ای، کمبود کلاس، نور نامناسب، عدم وجود امنیت، ساخت موتورخانه در پشت کلاس‌ها و از بین بردن نور کلاس‌ها و سالن‌های مطالعات، عدم ساخت سالن اجتماعات و در نهایت عدم دسترسی مناسب و مکانیابی نادرست این اماکن است. باشگاه‌های ورزشی نیز به دلیل کمبود نیروهای متخصص و تجهیزات ورزشی استاندارد و بعضاً مکانیابی نامناسب و عدم سهولت در دسترسی موجب نارضایتی شهروندان شده‌اند. به این ترتیب، با توجه به سهم این مراکز در مرتفع کردن نیازهای فراغتی شهروندان به‌ویژه بانوان و بهبود الگوی فراغتی شهروندان، برنامه‌ریزی برای بهبود وضعیت و عملکرد مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان، بهبود وضعیت فرهنگسراها مطابق با نیازهای شهروندان و توسعه و تجهیز کتابخانه‌ها و باشگاه‌های ورزشی، در اولویت توجه قرار می‌گیرد.

در پایان به منظور بهبود کیفیت مراکز فرهنگی - تفریحی و مکان‌های گذران اوقات فراغت شهر شاهین‌شهر، پیشنهادهایی ارائه می‌شود:

- بهبود کیفی کتابخانه‌های عمومی در شهر از راهکارهای عمده برای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و ارتقای سطح توسعه انسانی است.
- با توجه به وجود تفاوت معنادار بین میزان رضایت زنان و مردان از برخی مراکز فرهنگی - تفریحی، دسترسی به برنامه‌ها و امکانات فراغتی، بایستی فارغ از محدودیت‌های طبقاتی، جنسیتی و ... در اختیار تمامی اقشار جامعه قرار گیرد.
- با توجه ضعف عملکرد مکان‌های فرهنگی - تفریحی بانوان، می‌بایست امکانات بالقوه‌ای را با اولویت مکان‌های مذکور اختصاص داده شود. اختصاص درآمد و امکانات، تأمین امنیت و نظارت بر فضاهای مربوط به گذران اوقات فراغت بانوان، می‌تواند احساس رضایت‌مندی هرچه بیشتر آن‌ها و حضور گسترده‌ترشان در فعالیت‌ها را به همراه داشته باشد.

فهرست منابع

۱. احمدی‌رنانی، زهرا. (۱۳۸۶). مطالعه تطبیقی نیازهای فرهنگی برای گذران اوقات فراغت در شهر اصفهان (مطالعه موردی: مناطق رهنان و خانه اصفهان). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی وحید قاسمی و مهدی ادیبی، دانشگاه اصفهان.
۲. اذانی، مه‌ری. احمدزاده، مصطفی. قاسمی، احمد. (۱۳۹۱). مکان‌یابی گذران اوقات فراغت با استفاده از GIS (مطالعه موردی: شهر مرودشت). مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۲، شماره ۲، صص ۷۱-۸۸.
۳. شهرداری اصفهان، معاونت برنامه‌ریزی، پژوهش و فناوری اطلاعات، اداره آمار و تحلیل اطلاعات. (۱۳۹۰). آمارنامه شهر اصفهان.
۴. پاپلی‌یزدی، محمدحسین. سقایی، مهدی. (۱۳۸۵). گردشگری (ماهیت و مفاهیم). ویراستار: معصومه اروانه، تهران: انتشارات سمت.
۵. تورکلیدسن، جرج. (۱۳۸۳). نظری به مبانی مدیریت اوقات فراغت. ترجمه محمدتقی زادمطلق، مجله جستارهای شهرسازی، شماره ۱۱-۱۰.
۶. سازمان رفاهی - تفریحی شهرداری شاهین‌شهر. (۱۳۹۱). گزارش عملکرد فرهنگی مراکز سازمان. دفتر روابط عمومی سازمان.
۷. سرایی، محمدحسین. روستا، مجتبی. اشنوئی، امیر. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر گذران اوقات فراغت در مناطق شهری ایران (مطالعه موردی: منطقه ۸ مشهد). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۲، شماره ۷، صص ۲۵-۳۸.
۸. طالبی، محمدعلی. مرادی، جلال. فراهانی، حجت‌الله. سعیدی، احمد. هونجانی، اسماعیل. (۱۳۸۵). نیازسنجی فرهنگی - اجتماعی محله‌های اصفهان (محله حسین‌آباد - خانه فرهنگ اندیشه). مدیریت پژوهش و برنامه‌ریزی فرهنگی - تفریحی شهرداری اصفهان.
۹. فلاح، محمدصادق. کلامی، مریم. (۱۳۸۷). تأثیر فضاهای باز شهری بر کیفیت گذران اوقات فراغت شهروندان. فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۲، صص ۸۵-۹۸.
۱۰. قنبریان، شیوا. وارثی، حمیدرضا. بیگ‌محمدی، حسن. (۱۳۹۰). بررسی انتخاب مکان گذران اوقات فراغت سالمندان با تأکید بر عوامل فردی (مطالعه موردی: مناطق ۳ و ۵ اصفهان). جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۳، شماره ۲، صص ۱۷۰-۱۵۹.

۱۱. محلاتی، صلاح‌الدین. (۱۳۸۸). **جستاری در هنگام فراغت**. جلد اول: سفر و جهانگردی. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

۱۲. مرادی، علیرضا. گلستانی، سیدهاشم. اسماعیلی، رضا. (۱۳۸۹). **نیازسنجی توسعه فضاهای فرهنگی شهر نجف‌آباد**. مجله دانش و پژوهش در علوم تربیتی - برنامه‌ریزی درسی، شماره ۲۷، صص ۷۸-۵۳.

13. L.Brabyn, S.Sotton., (2013). **A Population Based Assessment of the Geographical of Outdoor Recreational Opportunities in New Zealand**. Applied Geography, Vol 41, pp: 124-131.
14. Lippel, Bodo., (1995). **The Importance of Leisure in Modern Society Social Ethical Perspective**. Licentiate to obtaining the licentiate in theology at the Catholic-Theological Faculty of the Ludwig-Maximilians-University Munich
15. Lippel, Bodo., (1995). **The Importance of Leisure in Modern Society Social Ethical Perspective**. Licentiate to obtaining the licentiate in theology at the Catholic-Theological Faculty of the Ludwig-Maximilians-University Munich.
16. Monica, Hernandez-Morcillo., Tobias, Plieninger., Claudia, Bieling., (2013). **An Empirical Review of Cultural Ecosystem Indicators**. Ecological Indicators, Vol.29, pp: 434-444.
17. Perkumiene., et al 2006). **Importance of Culture Center for leisure Organization in Community**. ABI / INFORM Global, pp:117-130.
18. Roberts, K., (1999). **The Pluralist Scenario, Sociology of Leisure**. Spon and Routledge, pp: 236-246.
19. The social report section., (2010). **Ministry of Social Development**. Newzealand, pp: 92-99.
20. The World Leisure Organization., (2009-2014). **Enhancing the Human Condition**. Priorities and Strategies, p.22.
21. Tobias, Plieninger., Sebastian, Dijks., Elisa, Oteros-Rozas, Claudia.Bieling., (2013). **Assessment, Mapping and Quantifying Cultural Ecosystem Services at Community Level**. Land Use Policy, Vol.33, pp: 118-129.